04/05/2026 (Regular)

Time: 2 ½ Hours **Marks: 75**

Q.1. Answer any SIX questions in one or two sentences: **[Marks: 12]**

1. What is meant by a Bicameral Legislature?
2. What is a Financial Emergency?
3. What are the functions of the National Commission for Scheduled Castes, Scheduled Tribes and Backward Classes?
4. Define Judicial Review.
5. Define a Financial Bill.
6. What are the forms of Government?
7. Who appoints the Chief Minister and the Council of Ministers in a State?
8. Who decides disputes relating to election petitions?

Q.2. Write Short Notes on any TWO of the following: **[Marks: 12]**

1. Administrative relations between the Union and the States
2. Composition and independence of the Election Commission of India
3. Inter-State Council and its role in promoting cooperative federalism
4. Role and discretionary powers of the Governor

Q.3. Solve any TWO of the following situational problems: **[Marks: 12]**

1. After a State election, no party secures a clear majority in the Legislative Assembly. Competing groups claim support, and allegations of political defections emerge. The Governor must decide whom to invite to form the government.
   a) What principles should guide the Governor in such a situation?
   b) Can the decision of the Governor be subject to judicial review?

2. The Election Commission, after receiving complaints of irregularities during polling, orders re-polling in certain constituencies. One of the candidates challenges this decision before the court.
   a) Under what authority can the Election Commission take such action?
   b) What is the scope of judicial review in such matters?

3. A Proclamation of Financial Emergency is issued due to economic instability. Directions are given to States to reduce expenditure and follow financial discipline. A State questions the validity of such directions.
   a) What powers does the Union acquire during a Financial Emergency?
   b) Are States bound to comply with such directions?

4. The President returns a Bill passed by Parliament for reconsideration. Parliament passes the Bill again without making any changes and sends it back to the President.
   a) Is the President bound to give assent in such a case?
   b) What is the constitutional position regarding such assent?

X976Y9223AFX976Y9223AFX976Y9223AFX976Y9223AF

Q.4. Answer any THREE of the following in detail: **[Marks: 39]**

1. Analyse the nature of Centre–State legislative relations under the Constitution and examine the extent of Union dominance.
2. Examine the constitutional position and discretionary powers of the Governor in light of recent controversies.
3. Discuss the scope and implications of Financial Emergency under the Constitution.
4. Analyse the constitutional provisions relating to freedom of trade, commerce and intercourse and the permissible restrictions on it.
5. Examine the role and functions of the Comptroller and Auditor General of India in ensuring financial accountability.

X976Y9223AFX976Y9223AFX976Y9223AFX976Y9223AF

वेळ: २ ½ तास | गुण: ७५

प्र.१. खालीलपैकी कोणतेही सहा प्रश्न एक किंवा दोन वाक्यांत उत्तर द्या: [गुण: १२]

१. द्विसदनी विधिमंडळ म्हणजे काय?

२. आर्थिक आणीबाणी म्हणजे काय?

३. अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती आणि मागासवर्ग आयोगाची कार्ये कोणती आहेत?

४. न्यायालयीन पुनरावलोकनाची व्याख्या करा.

५. वित्तीय विधेयक म्हणजे काय?

६. शासनपद्धतीचे प्रकार कोणते आहेत?

७. राज्यातील मुख्यमंत्री आणि मंत्रिमंडळाची नियुक्ती कोण करतो?

८. निवडणूक याचिकांशी संबंधित वाद कोण निकाली काढतो?

प्र.२. खालीलपैकी कोणत्याही दोन विषयांवर संक्षिप्त टिपणे लिहा: [गुण: १२]

१. केंद्र आणि राज्यांमधील प्रशासकीय संबंध

२. भारत निवडणूक आयोगाची रचना आणि स्वायत्तता

३. आंतरराज्य परिषद आणि सहकारी संघराज्यवाद प्रोत्साहनातील तिची भूमिका

४. राज्यपालांची भूमिका आणि स्वविवेकाधीन अधिकार

प्र.३. खालीलपैकी कोणतेही दोन परिस्थितीजन्य प्रश्न सोडवा: [गुण: १२]

१. राज्यातील निवडणुकांनंतर कोणत्याही पक्षाला विधानसभेत स्पष्ट बहुमत मिळत नाही. विविध गट समर्थनाचा दावा करतात आणि राजकीय फोडाफोडीच्या आरोपांना सुरुवात होते. अशा परिस्थितीत राज्यपालांनी कोणाला सरकार स्थापनेसाठी आमंत्रित करावे हे ठरवायचे आहे.

अ) अशा परिस्थितीत राज्यपालांना कोणत्या तत्त्वांचे मार्गदर्शन घ्यावे?

ब) राज्यपालांचा निर्णय न्यायालयीन पुनरावलोकनाच्या अधीन असू शकतो का?

२. मतदान प्रक्रियेदरम्यान झालेल्या अनियमिततेबाबत तक्रारी प्राप्त झाल्यानंतर निवडणूक आयोग काही मतदारसंघांमध्ये पुनर्मतदानाचा आदेश देतो. एका उमेदवाराने या निर्णयाला न्यायालयात आव्हान दिले आहे.

अ) निवडणूक आयोगाला अशा प्रकारची कारवाई करण्याचा अधिकार कोणत्या आधारे आहे?

ब) अशा प्रकरणांमध्ये न्यायालयीन पुनरावलोकनाची व्याप्ती काय आहे?

X976Y9223AFX976Y9223AFX976Y9223AFX976Y9223AF

३. आर्थिक अस्थिरतेमुळे आर्थिक आणीबाणी जाहीर केली जाते. राज्यांना खर्च कमी करण्याचे आणि आर्थिक शिस्त पाळण्याचे निर्देश दिले जातात. एक राज्य अशा निर्देशांच्या वैधतेवर प्रश्न उपस्थित करते.

अ) आर्थिक आणीबाणीच्या काळात केंद्राला कोणते अधिकार प्राप्त होतात?

ब) राज्यांना अशा निर्देशांचे पालन करणे बंधनकारक आहे का?

४. संसदेतून पारित झालेले विधेयक राष्ट्रपती पुनर्विचारासाठी परत पाठवतात. संसद कोणताही बदल न करता ते पुन्हा पारित करून राष्ट्रपतींकडे पाठवते.

अ) अशा परिस्थितीत राष्ट्रपतींना मंजुरी देणे बंधनकारक आहे का?

ब) अशा मंजुरीबाबत संविधानिक स्थिती काय आहे?

प्र.४. खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची सविस्तर उत्तरे द्या: **[गुण: ३९]**

१. संविधानाखालील केंद्र–राज्य विधायी संबंधांचे स्वरूप विश्लेषित करा आणि केंद्राच्या वर्चस्वाची व्याप्ती तपासा.

२. अलीकडील वादांच्या पार्श्वभूमीवर राज्यपालांचे संविधानिक स्थान आणि स्वविवेकाधीन अधिकारांचे परीक्षण करा.

३. संविधानाखालील आर्थिक आणीबाणीची व्याप्ती आणि परिणाम यांची चर्चा करा.

४. व्यापार, वाणिज्य आणि दळणवळणाच्या स्वातंत्र्याशी संबंधित संविधानिक तरतुदी आणि त्यावरील अनुमत निर्बंधांचे विश्लेषण करा.

५. भारताचे नियंत्रक आणि महालेखा परीक्षक (CAG) यांची आर्थिक उत्तरदायित्व सुनिश्चित करण्यातील भूमिका आणि कार्ये तपासा.

X976Y9223AFX976Y9223AFX976Y9223AFX976Y9223AF